

Domn al Țării Românești, Mircea Voievod s-a dovedit Mare prin talentul militar, ca și prin tactul diplomatic, prin spiritul de organizare și energia manifestată ca țara să fie tot mai frumoasă, mai puternică și mai slăvită. Cîrmaci înțelept, el și-a dat seama că problema cardinală care se punea în fața Țărilor Române era să navigheze în așa fel încît să evite Scylla otomană fără a naufragia în apele Caribdei creștine. Urmași vrednici aveau să-i urmeze exemplul în definirea originalității gândirii politice românești, cu rol atît de important în asigurarea continuității statale.

R É S U M É

Prince régnant de la Valachie (1386—1418), Mircea l'Ancien est resté dans l'histoire en tant que brillant repère de l'œuvre d'édification de l'état roumain et de la lutte pour lui en assurer la durabilité.

Les traités d'alliance conclus avec les voisins du Nord (l'Hongrie et la Pologne), les luttes avec les Ottomans au Sud et son implication dans les disputes dynastiques de l'Empire ottoman lui ont permis à naviguer de telle sorte qu'il évitât la Scylle ottomane sans faire naufrage dans les eaux de la Charybde chrétienne.

Tout en faisant souvent la guerre aux Ottomans, il n'a pas renoncé aux négociations, ce qui lui a permis de conclure finalement un traité avec la Sublime Porte qui établissait des obligations réciproques et garantissait la paix.

P R É C I S

Mircea the Old (1386—1418), the Hospodar of Wallachia, entered the history as a bright reference point both for the Romanian State construction and for its lastingness assertion.

The alliance treaties concluded with the northern neighbours (Hungary and Poland), the struggles with the Ottomans from the south and his involvement in the dynastic disputes of the Ottoman Empire allowed him to manage in such a way for being able to act between the Ottoman Scylla and the Christian Charybdis. Though he waged several wars against Ottomans, he didn't renounce to negotiations, a fact that afforded him at last the conclusion of a treaty with the Sublime Porte that set up mutual obligations and guaranteed peace.

Considerații asupra limitelor cronologice și teritoriale ale stăpînirii lui Mircea cel Bătrîn (I)

RADU CONSTANTINESCU

Deși rareori cercetată în chip sistematic, domnia lui Mircea vodă cel Bătrîn — cum îl numesc letopisețele, spre a-l deosebi de omonimii mai noi, ori cel Mare, cum îi ziceau istoricii veacului trecut — a fost adeseori evocată și invocată în vremurile noastre, cu rostul sublinierii unor drepturi teritoriale și a unor tradiții de colaborare balcanică împotriva cotorpitorilor. Asemenea sprijinire pe umbra trecutului are, de altfel, și ea o istorie destul de lungă. Așa de pildă, chiar și „tractaturile“, chipurile încheiate de Mircea ori de boierii săi cu Poarta, reconstituite din imaginație și produse de frunzașii țării în fața generalilor străini

acum două veacuri¹, erau, la urma urmei, un prim rezultat al unei atare năzuințe de a lega trecutul de prezent, cîntărindu-le cu aceeași balanță, de unde și perpetua alterare a perspectivei istorice exacte atunci cînd vine vorba de Mircea cel Mare. Deosebit de vivace în anii de naștere națională ce au premers Unirii, astfel de năzuințe patriotice urmau să capete un veșmînt academic în tomurile unor Hasdeu și Odobescu, Tocilescu și Xenopol, tomuri ce apăreau în preajma Războiului de Independență. Părerile și ipotezele acestor istorici aveau să fie apoi vehiculate de către discipoli obscuri și de compilatori de manuale școlare, constituind pînă în vremea noastră un tenace filon subteran de conștiință patriotică ce străbate toate paginile închinat e epocii acestui domnitor. Nu există însă, din același motiv, un consens general asupra datelor cronologice și geografice ale acestei epoci, de unde și nevoia de a se proceda, pentru început, la o reevaluare a informațiilor de care dispunem, delimitînd ceea ce se știe cu certitudine de ceea ce numai se bănuiește, se presupune ori se induce.

Informațiile documentare de care dispunem astăzi nu sînt mult mai bogate decît cele la care recurgeau Dionisie Fotino ori Gheorghe Șincai, ele reducîndu-se, în fond, tot la ceea ce au citit și tîlmăcit, la începutul veacului, Ilie Minea și, acum jumătate de secol, Petre P. Panaitescu. Abia dacă, de atunci încoace, s-a mai aflat vreo inscripție ori vreun hrisov. Bineînțeles, izvoarele noastre sînt de mai multe feluri și, după modul în care ele sînt alese și folosite, ies la iveală imagini ale epocii, ce nu coincid decît parțial altora, clădite pe alte substructuri, de informație selectată și interpretată diferit. Astfel, izvoarele otomane, folosite cu rivnă în secolele XVIII și XIX, dar numai prin mijlocirea compilațiilor și adaptărilor recente occidentale, ale unor Löwenklau (sec. XVI) și Brattuti (sec. XVII), urmează, ca și derivatele lor bizantine de felul lui Dukas și Chalkokondyl, o cronologie greșită, datorată calculului eronat al analistului oficial al lui Mehmed al II-lea, analist urmat cu nefericită fidelitate de către toți cei ce i-au călcat pe urme. Urmează apoi cronicarii și memorialiștii apuseni, la care, de îndată ce vine vorba de Țara Românească, confuzia datelor și a numelor, aflate din auzite, după zvonuri vagi și tîrzii, este o regulă. Mărturia lor rămîne, de aceea, foarte liber interpretată de către istoricul modern, care, de cele mai multe ori, o trece cu totul sub tăcere. Actele de cancelarie, acte ce rămîn cele mai însemnate și mai vrednice de crezare surse ale noastre, sînt încă folosite cu parcimonie, datorită mai cu seamă faptului că ele nu beneficiază totdeauna de o traducere românească, iar abilitățile lingvistice ale cercetătorilor noștri variază, de unde și ignorarea frecventă a unor informații puse în circulație cu decenii și chiar secole în urmă. Cît privește sursele interne, acestea sînt și ele de două categorii: letopisețele, mai întii, compilate tîrziu, după pomelnice și anale pierdute; informația cuprinsă în ele, greșit citită și înțeleasă de izvorul dispărut, este atît de confuză și contradictorie, încît, în mod obișnuit, ea este eliminată astăzi cu totul; urmează hrisoavele, date și redactate felurit, de la editor la editor, multe dintre ele fiind falsuri — parțiale desigur, dar falsuri — ce nu pot fi crezute pe de-a-ntregul; ele nu oferă astfel decît sprijinul unei ipoteze cronologice pentru una geografică și viceversa.

Izvoarele fiind așadar puține și contrazicîndu-se, istoricul lui Mircea trebuie să facă un efort pentru a depăși această stare. El preferă, de obicei, o categorie de surse altelea, neglijînd datele oferite de celelalte ori folosindu-le selectiv, prin interpretarea lor. Pe asemenea cale se promovează o imagine cu atît mai plauzibilă cu cît este mai liniară și consecventă cu ea însăși, cititorul avînd și el

¹ Ș. Papacostea, *Tratatele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul otoman în sec. XIV—XVI: ficțiune politică și realitate istorică*, în *Stat, societate, națiune*, Cluj-Napoca, 1982, p. 93—106, crede astfel în realitatea tuturor acestor tratate apocrife.

satisfacția de a descoperi ceea ce știa deja. Alteori, dacă se urmărește dobândirea originalității trebuie să se traseze în prealabil, prin considerente și inferențe sociologice, o schiță rudimentară, cu linii groase de cărbune, golurile fiind acoperite prin culorile vii ale demonstrației retorice, sprijinite eclectic pe o sursă sau alta, în funcție de necesitățile demonstrației; procedeul, deși neortodox, rămâne încă în uz, el având avantajul de a convinge cititorul neprevenit în sensul urmărit din capul locului.

Dar să urmărim și noi, la rîndul nostru, cronologic, domnia lui Mircea, căutînd să alegem grîul de neghină.

Data exactă a urcării lui Mircea pe tronul Țării Românești nu este cunoscută cu certitudine. Mai mult, nu știm dacă Mircea a fost, de la bun început, „domn (stăpîn) Ungrovlahiei“, așa cum se intitulează în hrisovul său argeșean de la 27 iunie 1387². În orice caz, la 3 octombrie 1385 domnea la Argeș altcineva, anume Dan vodă, „stăpîn a toată Ungrovlahia“³, de unde și inferența, altminteri legitimă, pe care au făcut-o cei mai mulți, privind o succesiune nemijlocită și neîmpărțită. Mircea vodă însă avea să aibă, mai apoi, ca asociat pe fiul său Mihail, iar la predecesorii săi asemenea asocieri era, de la Basarab I — cel dintîi mare voievod recunoscut ca atare în toată Țara Românească, ori măcar o bună parte a ei — o regulă esențială, în condițiile menținerii privilegiilor locale. Cele două capitale, care, bineînțeles, nu erau atunci decît niște curți de reședință temporară în centre cu tradiție voievodală, fuseseră la început Cîmpulungul și Argeșul, iar de la Mircea înainte — Argeșul și Tirgoviștea, odată cu schimbările din geografia economică a țării. Voievodul asociat, de obicei fiul marelui voievod, cîrmuia, probabil, Oltenia, cu Loviștea, la hotarele cu Zaplanina sibiană, Bănatul unguresc al Severinului și țaratul Vidinului. Așa se petrec lucrurile cu Basarab și Nicolae Alexandru, apoi cu Nicolae Alexandru și Vlaicu. Urmașii lui Vlaicu, Radu și Dan — primul fiind părintele celuiilalt, s-au manifestat astfel, fiecare la rîndul său, ca stăpînitivi efectivi ai Olteniei⁵. Astfel, Radu, care domnește în 1376, măcar, dacă nu chiar de la 1375 — și, în orice caz, la 1377 —, atacă Severinul⁶, alipit din 1376 (sau 1375 ?) banatului unguresc de Severin⁷, cînd regele confiscă niște moșii de la nobili mehedinteni (din teritoriul cetății Mehadia) trecuți de partea muntenilor⁸, iar urmașul său, Dan — dacă nu cumva este vorba, totuși, de un Dan bănățean⁹ —, ar fi atacat, pare-se, iarăși, ținutul Mehadii¹⁰. Calculele autorilor de genealogii aleg pentru începutul domniei lui Dan anii 1383, 1382 și chiar 1381.

² *Documenta Romaniae Historica*, B, I, București. 1966, nr. 8, p. 22.

³ *Ibidem*, nr. 7, p. 19.

⁵ Pentru acest sistem poate fi consultat articolul, depășit astăzi, al lui O. Iliescu, *Domni asociați în Țările Române în sec. XIV—XV*, în „Studii și cercetări de istorie medie“, 2 (1951), 39—60.

⁶ Gh. I. Brătianu, *L'expédition de Louis Ier de Hongrie contre le prince de Valachie Radu Ier Basarab en 1377*, în „*Revue Historique du Sud-Est Européen*“, 2 (1925), p. 73—82.

⁷ M. Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în sec. XIII—XIV*, București, 1981, p. 155—212.

⁸ E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, I, 2, București, 1890, p. 331.

⁹ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 192, susține identificarea munteană. Părerea noastră este pentru moment rezervată. Vezi mai jos.

¹⁰ În 1390 un Petru cneaz de Timișel este repus în stăpînirea unor moșii la Crivaia și Potoc, la poalele Semericului, intrucît titlurile sale fuseseră pierdute cu prilejul năvălirii lui Dan voievod (Hurmuzaki, I, 2, p. 270). Un magistru Vladislav, fiul lui Dan, bănățean de origine, este însă amintit de la 1390—1391 înainte între fruntașii locali fideli regalității. Vezi Hurmuzaki, I, 2, nr. 274, p. 333—334 și *Documenta Romaniae historica*, D, I, București, 1977, nr. 76, p. 124—125.

Datele istoriei eclesiastice ar putea să ne ofere unele elemente suplimentare, neutilizate pînă acum. Astfel, știm că după 1369 mitropolitul Vidinului, o vreme refugiat în Țara Românească, administra dioceza Severinului — ori, mai bine zis, ceea ce se afla din aceasta sub controlul voievodului argeșean, adică ținutul Strehaiei; aceasta în pofida opoziției mitropolitului Ungrovlahiei (1370). Situația avea să se mențină neschimbată, în ciuda apelului titularului Ungrovlahiei la patriarh, intrucît anchetatorul (*dikaiophylax*) împuternicit (*exarchos*), delegat de Constantinopol, Antim Critopol — un personaj cu moravuri și viață pe de-a-ntregul laice¹¹ —, avea să hotărască în favoarea episcopului de Vidin. În 1372 patriarhul însuși urma să consfințească soluția propusă de Critopol, prin împărțirea — practic realizată din 1370 — a mitropoliei Ungrovlahiei. În împrejurările alipirii Severinului de către unguri (1376) și a întemeierii episcopiei catolice de Severin (1380)¹² apoi și a celei de Argeș (1381)¹³ — Critopol, care, rămas în țară, luase în Oltenia locul vlădiciei de peste Dunăre, urma să-și mute sediul definitiv la Rîmnic — „Noul Severin“. Explicația pentru această preferință acordată de Critopol Vidinului se afla în hegemonia exercitată de voievod la Vidin în acei ani, provincia eclesiastică a întregii Bulgarii occidentale, inclusiv Sofia pînă la cucerirea ei de către Șisman al III-lea în 1378, depinzînd de Antim Critopol începînd de la 1373 sau (mai curînd) 1376. Rîmnicul urma să devină în mod oficial sediu episcopal sufragant al titularului Ungrovlahiei abia la 1393, pe vremea lui Mircea. Cît privește pe Critopol, el avea să cîrmuiască treburile bisericești — dar nu numai acestea — la Vidin pînă în 1389, chiar dacă reședința sa obișnuită era, în anii de agresiune maghiară și expansiune catolică 1380—1381, la Constantinopol, alături de titularii ortodocși de Argeș și Severin; de la 1382 înainte, abilitul Critopol este chiar socotit al doilea personaj ca importanță în sinodul permanent (*endemousa*) al patriarhului¹⁴.

Revenind la data începerii domniei lui Mircea, observăm mai întîi că ea cade între hrisovul lui Dan I de la 3 octombrie 1385, „la începutul domniei“¹⁵, și cel al lui Mircea din 27 iunie 1387, tot „la începutul domniei“¹⁶, dacă nu cumva Mircea domnește, o vreme măcar, concomitent cu fratele său Dan. Data tradițională este 1386, Mircea fiind, după unii¹⁷, ales domn de către boieri. *Letopisețul cantacuzinesc* ne spune astfel că „Dan vodă au domnit ani 23. Acesta au fost frate cu Mircea vodă bătrînul și l-au ucis Șuşman vodă, domnul sîrbilor, cînd era cursul anilor de la Adam 6864“, adică 1356, cu varianta „Io Dan voievod din neaiul băsărebesc au venit domn la leatul 6842. Acesta au fost frate cu Mircea voievod bătrînul și au avut mare război cu Mășcan voievod din neamul sîrbilor. Și au perit Dan voievod la leat 6864 și au domnit ani 23“. Fapt plin de tîlc, acest insert apare între voievozii Mihail (fiul lui Mircea) și Alexandru (Aldea), fiind, desigur, luat dintr-un pomelnic oarecare. Oricum ar sta lucrurile, uciderea lui Dan de către Șisman, la 23 septembrie (de unde și cifra 23 pentru anii domniei, se vede), este amintită și de cronica bulgărească din 1413 copiată la Slatina în

¹¹ Cf. în această privință opinia mitropolitului de Salonic Isidor Glabas, după un manuscris athonit (Iberon 286) la T. Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din sf. munte Athos*, Sibiu, 1942, p. 145.

¹² C. Auner, *Episcopia catolică a Severinului*, în „Revista catolică“, 2 (1913), 1, 47—62.

¹³ C. Auner, *Episcopia catolică a Argeșului*, în „Revista catolică“, 3 (1914), 3, 439—451.

¹⁴ Amănunte, discuția, sursele și bibliografia în partea a doua a articolului nostru *Euthyme de Tyrnovo et la réforme liturgique au XIV-e siècle*, sub tipar în „Études Balkaniques“.

¹⁵ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 7.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 8.

¹⁷ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 46.

1553⁷⁸: „Șișman, țarul bulgăresc, a ucis pe Dan, fratele lui Mircea în anul 6902 (1393), luna septembrie 23“, știrea fiind alăturată astfel datei căderii Tîrnovei sub turci, de care se pomenește mai în urmă, aceste evenimente petrecindu-se întrădevăr la 1393, dar nu pe 23 septembrie, ci pe 17 iulie, Șișman fiind robit la 3 iunie 1395, de unde și părerea lui I. Bogdan, editorul cronicii, că data trebuie îndreptată în 23 septembrie 1386 (6895). Deși ipotetică, data aceasta, putînd fi lesne introdusă între cele două hrisoave ale Tismanei, nu a fost pînă astăzi contrazisă de nimeni¹⁹. Dan este, desigur, fratele lui Mircea, așa cum arată acesta din urmă în cel mai vechi hrisov al său. Motivul înlăturării lui Dan este mai greu de reconstituit însă, fie că este vorba de Mircea, fie de Șișman, care astfel ar fi fost aliatul lui Mircea (în partea de răsărit a țării?)²⁰. Cît privește pe acel Ioan, fiul lui Danciul vodă, prezent la Ragusa în 1397²¹, Dan al II-lea și Vlad I de după Rovine, ei ar fi putut fi, desigur, fiii lui Dan I, așa cum socotea P. P. Panaitescu²², fără a putea ști însă ceva concret deocamdată. În orice caz, *Cronologia tabelară* din secolul al XVII-lea îl socotea pe Dan al II-lea un fiu al lui Mircea vodă și părinte al lui Danciul și al lui Basarab (al II-lea)²³. Chestiunea este complicată de o altă știre din letopisețul țării, care vorbește de o luptă dată între cei doi frați — Dan cu ajutor turcesc și Mircea cu sprijinul unguresc al lui „Jicmont“, după o perioadă nedeterminată de condominiu. Știrea, împrumutată în chip vădit dintr-un istoric ardelean, așa cum sugerează forma maghiară a numelor, se trage, desigur, din cea asemănătoare, pe care o înregistra la mijlocul veacului XV Ioan Thuroczi, plasînd-o între 1408 și 1415 sau 1415 și 1420; la fel procedează, adăugăm noi, *Cronica secuiască a Ciucului*, absolut independent de Thuroczi, așezînd și ea evenimentul tot pe atunci, după 1412²⁴. Și mai ciudat este însă că, la fel de independent, faptul este amintit și de Chalkokondyl. Firește, putem socoti, împreună cu Panaitescu²⁵, împotriva lui Hasdeu și Xenopol, că este vorba de lupta dintre Mircea și Vlad „Uzurpatorul“ din 1394—1396, acesta din urmă confundat cu Dan I, care astfel ar fi fost de fapt părintele lui Vlad, întrucît abia atunci turcii ating Dunărea, iar Sigismund nu domnea încă la 1386; aceasta cu atît mai mult cu cît letopisețul, ca și Thuroczi, vorbește de moartea lui Losonezi István, petrecută cu siguranță în 1395, în vremea campaniei sale din Țara Românească împotriva lui Vlad. De altă părere era D. Onciul²⁶ care, asemenea lui C. Litzica²⁷, socotea că ar fi vorba de Dan al II-lea și Mihail, rivali la 1420.

Pare astfel foarte probabil ca știrile referitoare la ajutorul secuiesc ori regal dat lui Mircea împotriva lui „Dan“, să privească, de fapt, evenimentele de la 1395, din timpul conflictului cu Vlad, uciderea lui „Dan“ de către Mircea cu o consecință a acestui conflict fiind neverosimilă. Dimpotrivă, știrile bulgărești despre conflictul dintre Șișman și Dan au toate șansele de a oglindi evenimente reale.

¹⁸ I. Bogdan, *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, în „Archiv für slavische Philologie“, 13 (1890), 481—536, p. 530.

¹⁹ Cu excepția, parțială, a lui E. Lăzărescu, ce socotea că Dan ar fi murit în 1383/1384. Vezi mai jos, nota 42.

²⁰ Cf. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 44—45, care crede că avem de a face cu un conflict de familie între fiii unor mame diferite, ca între Șișman și Sracimir așadar, ipoteză cu totul naivă.

²¹ Cf. N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle*, II, Paris, 1899, p. 70. Vezi P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 58.

²² *Op. cit.*, p. 45.

²³ *Documenta Roumaniae Historica*, B, I, nr. 59, p. 115.

²⁴ Vezi mai departe, în cuprinsul acestui articol, partea a doua.

²⁵ *Op. cit.*, p. 42—43, 254—255, 275.

²⁶ *Originile principatelor române*, București, 1899.

²⁷ *De cine a fost ucis Dan fratele lui Mircea?*, în *Lui Titu Maiorescu omagiu*, București, 1900, p. 54—61.

cu atât mai mult cu cât, în mod tradițional, țarul Vidinului era, de la 1359 înainte, aliatul Țării Românești împotriva țarului de la Tîrnovo. O cronică bulgară din secolul al XVIII-lea²⁸ ne spune astfel că, după ce „Strajimir“ a respins de două ori atacurile lui Șişman, acesta din urmă, „cu oaste turcească a venit în Vlahia, ca să jefuiască, dar (a căzut) asupra lor și i-a izbit Mircea, voievodul muntenesc și i-a bătut rău și abia de au scăpat cu fuga“, referindu-se la evenimente petrecute, toate, înainte de căderea Tîrnovei (1393). Tradiția epică bulgară privind pe Radul vodă²⁹, rivalitatea dintre Șişman și Dan, precum și întemnițarea lui Mircea de către Radu, care, momit de Șişman, chipurile pentru ca să-i boteze feciorul, dar bînuind trădarea, îl ucidea el mai întîi pe țarul cel viclean³⁰, prezintă, la rîndul ei, pentru istoric, avantajul de a se potrivi de minune în golurile unei atare construcții, plauzibile dar nedemonstrabile. Curios, dar plin de tîlc, rămîne totuși faptul că și în secolul al XV-lea mai toate știrile din cronicarii bizantini, turci și unguri sau nemți referitoare la voievozii cu numele de Dan privesc domnitori ori pretendenți ce poartă, în realitate, alte nume, precum Basarab, Vladislav și așa mai departe. Un copist al Chalkokondyl recurgea chiar, de aceea, la combinația „Mirdan“, pentru a împăca contradicția sursei sale privitoare la alternanța Mircea-Dan pe tronul valah, fapt cunoscut și lui Leunclavius, ce nu lipsește a-l semna în *Pandectele* sale³¹. Putem reține, așadar, pentru moment, ideea că acest conflict între frați, dacă a existat, ar fi putut sta, așa cum bănuia istoriografia romantică, la temelia certe de mai tîrziu dintre Dănești și Drăculești. Firește, pricinile trebuie să fi fost mai adînci, iar determinantele teritoriale trebuie să fi jucat un rol esențial, fie că era vorba de tradiții și pretenții voievodale, fie de privilegii și domenii boierești. În acest caz, Drăculeștii, coborîtori din Mircea, și-ar fi avut vatra în Vilcea, așa cum sugerează daniile mamei lui Mircea³² și ale voievodului însuși, precum și cele ale lui Vlad Dracul³³, dar și în Argeș, după sugestia hrisoavelor și legendelor lui Tepeș vodă, ba chiar și în Cîmpia Română, la Snagov de pildă³⁴. Dăneștii în schimb par să fi fost, dacă judecăm după hrisoavele lui Dan al II-lea, stăpînitori mai ales în părțile Buzăului și Prahovei, fiind astfel coborîtori, poate, dintr-acei Staico, fratele lui Mircea vodă, de pe apa Buzăului³⁵. Or, dacă așa stau lucrurile, ar fi mai greu de crezut că Mircea s-ar fi retras, după Rovine, în partea de răsărit a țării, pe care ar fi stăpînit-o independent de „uzurpatorul“ Vlad, ce ar fi atacat în 1395 pe Sigismund la Posada — localitate plasată la nord de Cîmpulung, la Cetatea lui Negru vodă —, așa cum

²⁸ Ms. slav 701 de la mănăstirea Zographou, f. 39—62, ed. I. Ivanov, *Bălgarski starini iz Makedonija*, Sofia, 1931 (1970), p. 640.

²⁹ Vezi Al. Papadopol Calimah, *Legenda sîrbă: Radu vodă și Mircea voievod*, în „Revista contemporană“, 2 (1874), 130—138 și A. Balotă, *Radu voievode dans l'épique sud-slave*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes“, 5 (1967), 2, 203—228.

³⁰ Al. Iordan, *Les relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud*, București, 1936.

³¹ J. Löwenklau, *Annales Sultanorum Othmanidarum a Turcis sua lingua scriptis cum Pandectis*, Frankfurt, 1588, p. 284—285.

³² Cf. *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 16 cu dată incertă și falsurile mai noi nr. 14 și 22.

³³ Cf. A. Sacerdoțeanu, *Glodul și Hința, două sate dispărute ale mănăstirii Govora*, în „Analele Universității București. Științe sociale. Istorie“, 17 (1968), p. 61—78.

³⁴ Cf. P. I. Panait, *Drăculeștii și centrul Cîmpiei Române*, în „Muzeul Național“, 5 (1981), 177—182.

³⁵ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 34, p. 73, datat 1408—1415 (apoi 1409—1415) de P. P. Panaitescu (ultima oară în *Documente privind istoria României*, B, I, București, 1953, p. 56—57) și 1414—1415 la Stoica Niculescu, *Vechimea mănăstirii Snagov*, în „Bucureștii“, 1 (1935), 1. Numele lui Staico apare în răsura (cf. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 53).

credea Panaitescu, și, în urma lui, Barbu T. Cămpina; dimpotrivă, probabilitatea ca atunci să fi fost vorba de o Posada olteană, pe teritoriul lui Mircea, așa cum dovedește o diplomă regală din 1408, este mult mai mare.

Întorcându-ne la cele două hrisoave, din 1385 și 1387, remarcăm că amîndouă privesc domeniile Tismanei. Cel de la Dan, de pildă, întărește lui Nicodim sate, bălți și pescării dunărene în ținutul Severinului oltean, ceea ce a și prilejuit în 1875 ipoteza, pînă astăzi necontestată, a stăpînirii Banatului de Severin de către predecesorul nemijlocit al lui Mircea vodă³⁶. În aceste împrejurări, lipsa titlului Severinului din hrisovul lui Dan vodă, ca și prezența unor bani maghiari de Severin la curtea Ungariei, nu poate dovedi altceva decît absența unor relații de alianță vasalică între Dan și regele ungar pentru cetatea Severinului. Nu este așadar nevoie să presupunem, precum D. Onciul în 1909³⁷, că Dan ar fi cucerit *manu militari* Severinul transcarpatic, întrucît hrisovul său ar pomeni și hotarul Orșovei — hotar care, de fapt, apare numai într-o confirmare mai nouă, din timpul lui Mircea, chipurile, datată 1408—1418 de Panaitescu, și 1400—1418 de D. Mioc³⁸, dar falsificată după anul 1464 abia. Se cuvine așadar să revenim la ceea ce propunea, într-o teză de compilație, acum o sută de ani, D. N. Iotta³⁹, ce observa pe bună dreptate că avem de a face, de fapt, cu două Banaturi (ori, mai bine zis, cu două banate de Severin), unul unguresc, altul muntenesc, absența titlului maghiar din hrisoave ne semnificînd neapărat ieșirea cetăților de margine de la hotarul Carașului din stăpînirea Țării Românești, tot așa cum prezența sa în ierarhia aulică ungurească nu implică în mod obligatoriu stăpînirea regală a Severinului.

Pe de altă parte, Dan, întărind o danie mai veche, pierdută, a lui Radu vodă, privind cursul Dunării de la Vadul Cumanilor (Calafatul de astăzi) la Mostiștea (Vîrcioaroa), „pe amîndouă părțile“ fluviului, rezultă că la acea dată, adică 1375/1376—1377 și mai tîrziu, la 1385, sistemul de condominiu muntean pe teritoriul țaratului Vidinului, sistem inaugurat la 1359, continua să se mențină. Aceasta cu atît mai mult cu cît Krajna, unde Nicodim cîntărise mai înainte vreme Vratna și Măstărica, cu voia lui „Radul beg“, potrivit unei inscripții pierdute — așadar Radu I, care, așa cum știm din altă parte, era socotit în cronică fraților Gattari drept împărat al Bîlgariei (de la Vidin)⁴⁰ — aparținea de la 1378 înainte lui Sracimir⁴¹. Observăm cu același prilej că fundațiile lui Nicolim din Oltenia, întemeiate după venirea sa la noi, în 1369 se pare, odată cu refugierea unor locuitori ai Vidinului în Vlîcea și Dolj, în frîntă „cu mitropolitul local Daniil“⁴², au fost tratat abandonate, după modificarea hotarului de apus al țării. Acestea erau Vodița (1371/1372), Gura Motrului (1376) și Tismana (1377/1378), ele fiind părăsite, potrivit lui M. Holban (1956) și E. Lăzărescu (1965), în 1376, cînd Severinul intră în posesia ungarilor, Nicodim, în calitate de campion al ortodoxiei, fiind astfel constrîns să se refugieze în interiorul țării, pentru a nu suferi prigoana catolicilor maghiari. De fapt însă, acest Nikola Grčîn sau Nicodim, sîrb de neam și nerezidînd în chip obișnuit la noi, departe de a fi fost un vajnic apărător al

³⁶ B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, I, București, 1875, p. 127—128.

³⁷ *Istoria românilor în sec. XIV—XV* (curs), București, 1910, p. 414. Vezi de asemenea D. Onciul, *Titlul lui Mircea*, în *Serieri istorice*, ed. A. Sacerdoteanu, II, București, 1968, p. 19—142 (după ediția 1901).

³⁸ *Documentele Țării Românești*, București, 1938, p. 60—62. *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 22, p. 52—53.

³⁹ *Mircea vodă cel Mare*, București, 1893, p. 117.

⁴⁰ Gh. I. Brătianu, *op. cit.*

⁴¹ I. Ruvărac, *Pöb Nikodim, der erste Klostergründer in der Walachei*, în „Archiv für Slavische Philologie“, 11 (1888), p. 354—363. Cf. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 192—193.

⁴² E. Lăzărescu, *Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească*, în „Romanoslavica“, 11 (1965), p. 237—285.

unei ortodoxii intransigente, a fost, dimpotrivă, un abil și priceput mijlocitor de contacte în vederea unirii între Constantinopol și Roma, mai cu seamă în anii 1369—1370;⁴³ de asemenea, nu dispunem de nici o mărturie care să afirme că ungurii ar fi pătruns dincoace de munte la 1376 și, cu atât mai puțin, că ar fi procedat atunci la o confiscare și redistribuire de terenuri în Oltenia. Dimpotrivă, confirmarea privilegiilor și scutiilor ctitoriilor lui Nicodim dincolo de hotarul bănățean la 1428 și 1444⁴⁴ pare a sugera exact contrariul. În schimb, refugiarea lui Nicodim între 1398/1399 și 1404/1405 la Șiria, lângă Arad, unde copia chiar și un tetraevanghel după un model local⁴⁵, ori la Prislop în Hațeg⁴⁶ indică mai curînd prigonirea sa — pentru că, într-adevăr de prigoană e vorba (*gonenie*) — de către coreligionarii lui sîrbi, ce-i confiscau averile. Ce-i drept, este destul de puțin probabil ca Nicodim să fi fost supus unor șicane la nord de Dunăre, deși nu trebuie să eliminăm cu totul posibilitatea unui conflict cu stăpînitorii locali din Mehedinți și Gorj, de unde și frecvența confirmărilor, de fiecare dată în alți termeni, pe care o constatăm în privilegiile Voditei și ale Tismanei, în vremea urmașilor lui Mircea. În orice caz, satele „restituite” de către Ștefan Lazarević Voditei și Tismanei după moartea lui Nicodim, la 1406⁴⁷, nu sînt cele pe care fundațiile misionarului sîrb le stăpîniseră pînă la 1398—1399. Firește, confiscarea operată anterior și pe care, cu alt prilej, o bănuiam otomană, datînd-o ipotetic în perioada invaziilor de akingii din 1399⁴⁸, trebuie reproșată părintelui lui Ștefan, despotul Lazăr, întrucît toate cele 10 sate „restituite” la 1406 se află în ținutul Braničevo⁴⁹, neafectat pînă atunci de invaziile otomane. Cum acest ținut fusese pînă la 1379 cîrmuit de către Radić Branković și abia după aceea de către Lazăr, s-a putut presupune⁵⁰ că ele ar fi reprezentat cîndva, probabil la 1380—1382, o danie din partea lui Radu vodă. Asemenea ipoteză este însă inutilă, întrucît Radu nu putea avea nici o putere în ținutul Braničevo, distinct de Krajna sîrbă cîrmuită de Sracimir. La 1428 Sigismund și la 1444, Iancu de Hunedoara urmau să „confirmă” Voditei și Tismanei un al treilea rînd de sate — cinci de data aceasta —, chipurile cîrmuite de Ștefan Lazarević, dar aflate toate la apus de Braničevo, întrucît ținutul fusese între timp ocupat de turci⁵¹. O tradiție locală olteană, ce atribuie lui Nicodim o altă întemeiere, la Ponoare, lângă Baia de Aramă⁵², se reazemă, desigur, pe un fals⁵³ confecționat de călugării Tismanei la 1439, fără dată, dar așezat de unii editori mai noi în anii 1391—1392. Falsul avea rostul vădit de a justifica pretențiile monahilor la încasarea urburii pe aramă⁵⁴ la hota-

⁴³ Vezi în acest sens articolul nostru citat mai sus, nota 14.

⁴⁴ Vezi mai jos, nota 51.

⁴⁵ Dj. Sp. Radojčić, *Vatikanski rukopis popa Nikodima*, în „Gradja za proučavanje spomenika kulture Vojvodine”, 3 (1959), p. 188—191.

⁴⁶ D. Simionescu, *Cronici și povestiri românești versificate din sec. XVII—XVIII*, București, 1968, p. 74—75.

⁴⁷ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 41, p. 67—68.

⁴⁸ *Note privind istoria bisericii române în sec. XIII—XV*, în „Studii și materiale de istorie medie”, 6 (1973), p. 173—192.

⁴⁹ Cf. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 145 și 149—150, care remarcă transferul satului Kruševac (unde biserica locală pare să fi constituit modelul pentru Vodita), dat de Lazăr la mănăstirea Zdrjela sau Gornjak din ținutul Braničevo în 1380, la fundațiile oltene în 1406.

⁵⁰ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*

⁵¹ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 62, 97, p. 118—120, 168—170 (falsificate parțial).

⁵² S. Chilea, *Sf. Nicodim în tradiția locală din părțile Tismanei*, în „Mitropolia Olteniei”, 28 (1976), p. 946—950.

⁵³ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 14.

⁵⁴ Vezi articolul nostru *Observations sur l'époque de Vlad Tepeș*, I, „Revue Roumaine d'Histoire”, 17 (1978), p. 25—39, 28—29.

rul Banatului Severinului, după pierderea minelor de argint sîrbești, ocupate de turci și după intrarea Banatului sub controlul nemijlocit al lui Iancu (1439). Întrucît Nicodim moare, potrivit însemnării de cronică de pe confirmarea (falsificată)⁵⁵ a lui Dan al II-lea pentru Tismana, din 1424, în anul lumii 6915, așadar 1406—1407, rămîne a crede că porunca (nedată) a lui Mircea către satele mănăstirii prin care le făgăduiește menținerea sub ascultarea călugărilor, „ca nici unui cneaz sau boier al domniei mele să nu fiți de ocină și de ohabă și apoi azi sau mîine să vă iau, să vă dau altuia“, cu îndemnul de a se supune noului stareț — Agaton în originalul păstrat, dar numele, ce se află și în diploma falsificată de la Dan al II-lea, apare pe un loc răzuit — poate fi datată în acești ani⁵⁶. Astfel, putem socoti, fără primejdia de a greși prea mult, că în anii 1385/6—1406/7 hotarul românesc cu Bulgaria de la Vidin și Krajna, hotar călcat sau amenințat de către turci în 1391 și 1394—1396, precum și mai tîrziu, la 1398—1399 și 1400, rămăsese practic neschimbat, muntenii controlînd și malul drept al fluviului, într-un fel sau altul, cel puțin pînă la căderea Vidinului sub turci (1396).

Cît privește Banatul propriu-zis, Panaitescu presupunea în 1944 că, întrucît ungurii erau împiedicați să intervină din cauza rebeliunii banilor Dalmației și ai Croației (1383—1387), aliați cu sîrbii ce atacau Belgradul (1386), este cu putință ca atunci, adică la 1386, Mircea să fi dobîndit, fără înfruntări militare, ținuturile de peste munte⁵⁷, ceea ce este un nonsens, întrucît ele nu-i puteau fi atribuite ca ban, decît de către rege. Firește, așa cum s-a mai remarcat, în perioada slăbirii puterii centrale maghiare, cnezii și voievozii români locali n-au mai fost stingheriți de către banii unguri, ce lipsesc uneori cu totul, dar aceasta e una, iar alipirea Carașului la Țara Românească cu totul altceva. Astfel, întîlnim în anii 1387—1392 bani unguri ai Severinului în diplomele cancelariilor maghiare, dar aceștia rezidau de fapt la Cuvin (Keve), în afara hotarelor românești și, oricum, jurisdicția lor nu depășise niciodată la est valea Cernei și Porțile de Fier, cel puțin după secolul al XIII-lea. Mai mult, în anii 1388—1389 banii de Severin dispar din diplomele ungurești, ceea ce, potrivit lui Ilie Minea, ar fi avut sensul unui titlu formal, „de recuperare“ iluzorie în raport cu cetatea Severinului, de multă vreme jarăși românească⁵⁸. La rîndul său, Panaitescu, arătînd că în noiembrie 1388 întîmpinăm în actele regale un Nicolae fost ban de Severin, iar Mircea s-ar fi intitulat din 1389 înainte stăpîn al ținuturilor de peste munte (Zaplanina), susținea că de la 1387 sau, măcar de la 1388, Banatul de munte ar fi aparținut Munteniei, banii unguri de Severin pe care-i mai aflăm în 1389 și 1393 rezidînd, de fapt, în banatul Timișoarei.

Mai de curînd, Anca Ghiată⁵⁹, acceptînd opinia lui Panaitescu privitoare la fixarea graniței pe cumpăna apelor, de la defileul Oltului la Porțile de Fier, între Țara Românească și regatul vecin, în 1390, socotea că muntenii ar fi stăpînit neconținut Banatul între 1389 și 1390 și 1410, întrucît între aceste date aflăm în documente bani olteni, precum și un mitropolit de Severin de la 1392 înainte. Supralicitînd, C. Rezachevici⁶⁰ afirma la rîndul său, foarte recent, că titlul Severinului dat lui Mircea în 1395 prin tratatul de la Brașov cu Sigismund

⁵⁵ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 53, p. 104—105. Asemenea tuturor hrisoavelor citate, și acesta este socotit de editori drept integral autentic.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 33, p. 71—72.

⁵⁷ *Op. cit.*, p. 192—194.

⁵⁸ *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund*, București, 1919, p. 17 și 85.

⁵⁹ *Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea*, în *Studii istorice sud-est europene*, ed. E. Stănescu, I, București, 1974, p. 43—126 (p. 70 n).

⁶⁰ *Despotia lui Mircea cel Bătrîn — o problemă de titulatură: între realitate și ficțiune*, în „*Revista Arhivelor*“, 63 (48), 1986, 1, p. 12—32 (p. 19).

ar fi fost „fără temeii”, întrucît Mircea, ca domnitor al Banatului Severinului de la 1391 înainte, ar fi numit el însuși bani, numele de ban ce i se dădea de către notarul maghiar fiind, chipurile, inadecvat; cît privește același titlu dat lui Mircea în 1389 (recte 1390) și 1391, prin tratatul încheiat de el cu Polonia, el n-ar fi fost altceva decît un împrumut dintr-un tratat asemănător încheiat cu Vlaicu, notarul polonez reluînd o formulă a cancelariei maghiare; această întrucît la 1390—1392 ar fi existat totuși bani unguri de Severin, anume „Kaplai” János (inexistent) și Perenyi Miklós. În rest, părerea lui Minea că de la 1391 la 1415 Severinul ar fi ieșit cu totul din sistemul militar maghiar, fiind condus de bani menteni, nu a întîmpinat pînă acum vreo împotrivire, limita finală fiind însă uneori retrasă în anul 1410, ori, dimpotrivă, extinsă pînă la 1417, 1418 sau 1420—1421.

De fapt, atîtea presupuneri sînt cel puțin inutile, întrucît tratatele lui Mircea din 1390 și 1391 cu polonii poartă sigiliul său cu inscripția „Banus de Czwrino”⁶¹, titlu, ce înseamnă, bineînțeles, ban al Carașului, situația menținîndu-se neschimbată pînă la 1404, cînd ungurii numesc un ban al lor. Din 1406, așa cum sugerează apariția unor vicecomiți, ce guvernează în chip real, precum și introducerea, numai în acest an, a titlului de ban de Severin în intitulatia hrisoavelor domnești — poate cu rostul de a garanta respectarea mandatului la care facem aluzie aici⁶², pentru fundațiile de la hotar, și în Banat — pare să se fi trasat și un hotar alpin. În rest, documentele ungurești ne arată că Banatul de cîmpie, adică comitatul Timișului (Banatul Timișoarei), a fost cîrmuit neconținut de către unguri, anume Ștefan și Ladislau Losoncz (1386—1387), Ladislau Bebek (1389—1390), Ladislau Sárái (1390—1392), Teodoric Bebek (1392), Nicolae Csáki și Nicolae Marcali (1395—1402) și Ioan Garai (1402—1403), înlocuit în fine, prin condotierul florentin Pippo Spano (1404—1426)⁶³. Comitatul Keve (Banatul Kuvinului), care era, de fapt, adevărata circumscripție, sîrbească, a banului de Severin, are un titular, pe Pippo Spano, abia de la 1405⁶⁴. În schimb, comitatul Caraș, ca și cetatea Carașovei, unde găsim, în noiembrie 1389, pe Ștefan Korógyi, iese de sub administrația ungurească pînă la 1404, cînd, formal, este trecut sub comiții Timișului (cu excepția unui scurt episod, în februarie 1394 — anul luptei de la Rovine —, cînd Ladislau și Ștefan Hidvégi stăpînesc cetatea). Aici însă abia Pippo Spano, instalat în iulie 1405, avea să restaureze o organizare regală, adevărații cîrmuitori fiind apoi vicecomiții Laurentiu Pálfi (1406—1407), Iacov Csép din Ghertenis (1408—1409), Iacov Ábeli (1415), Petru Venke și Ladislau Vaski (1416—1418)⁶⁵. Cetățile comitatului Caraș erau, la rîndul lor, cîrmuite nemijlocit de către municipalitățile românești. Astfel, dacă fortificațiile de la Jdioara, Orșova și Vărădia erau controlate la 1387 de către Sigismund de Losoncz, comitele Timișoarei, după acest an ele încap pe mîna cnezilor locali. Abia de la 1414 există o altă garnizoană ungurească la Jdioara, trimisă de Pippo din Lugoj⁶⁶, iar la Orșova Losoncz avea să trimită un corp de oaste abia la 1417—1420⁶⁷. Caransebeșul, oraș crăiesc, ținea în anii 1404—1414 de comitatul Timiș, fiind guvernat

⁶¹ Hurmuzaki, *Documente*, I, 2, planșele 1—2.

⁶² *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 32, și 30, nedatată.

⁶³ P. Engel, *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmondkorban 1387—1437*, Budapest, 1977, p. 186—187.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 178.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 179. Pentru Pippo Spano vezi I. Hațegan, *Banatul și începuturile luptei antiotomane 1389—1426. Rolul lui Filippo Scolarî*, în „*Revista de istorie*”, 31 (1978), p. 1025—1039.

⁶⁶ P. Engel, *op. cit.*, p. 170.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 139.

de departe și stăpînit de cnezii români⁶⁸. La fel și Ilidia, cu același statut crăiesc, ce avea să încapă pe mîna ungarilor abia de la 1437⁶⁹. Vărădia, devenită și ea între timp oraș regal, era condusă de vicecomiții trimiși de Caraș în anii 1404—1408, pînă atunci însă ea rămînd tot la cnezii locali, după ieșirea ei de sub tutela lui Losonczi (1387) și a banului de Severin Nicolae Perenyi (1390)⁷⁰. Vicecomiții din 1404—1408 sînt Egyed, fiul lui Benedict, Ladislau Bardos și Iacov Csép de Gherteniș. Formal, cetatea Vărădiei (Erdsmlyo) era dăruită la 12 decembrie 1390 de către Sigismund, împreună cu 6 districte militare⁷¹, anume Vărădia propriu-zisă, cetatea ungurească, Carașova, Cîrnecea, Jabalcea și „Cetatea de apă”, lui Nicolae Perenyi ca ban de Severin⁷². Este însă cu totul îndoielnic ca Perenyi să fi intrat în posesia reală a circumscripției sale. Astfel, la 28 martie 1391 el se află la Cuvin, de unde cere nemeșilor și cnezilor români din ținuturile Caransebeșului, Lugojului, Căvărănilui și Comiatului să dezbată procesul lui Bogdan de Mîtnic cu orașenii din Căvărăn, hotărîrea luată atunci fiind confirmată de Sigismund în 1392, cînd Perenyi era deja „fost ban de Severin”⁷³. Tot ca „fost ban” este amintit Perenyi și la 12 iulie 1392, în Serbia, pe Dunăre, lingă schela Branko, după asediul cetății Boiic⁷⁴, bani titulari în funcție fiind atunci alții, anume „Zemeré de Gerebeuth” la 10 martie și Emeric Bebek la 30 iulie 1392⁷⁵. Acești bani nu rezidau însă în teritoriul ce le fusese atribuit, cetatea veche a Vărădiei fiind abandonată de ei la 1392⁷⁶. În fine, Mehadia⁷⁷ și Bozovici⁷⁸, din comitatul Carașului, erau și ele cetăți românești acum, numai Dognecea mai avînd o garnizoană maghiară la 1390, în frunte cu un Csáki; la 1397 ea se găsea în mîinile unor balcanici maghiarizați, Adorján și Macedoniai⁷⁹. Forturile de pe hotar, ca Stănilét, Svinița și Drencova erau și ele românești⁸⁰.

În concluzie, putem să cotim, cu sorți de maximă probabilitate, că Banatul muntos, unde la 1387 mai erau castelani unguri, este cîrmuit de fruntașii români locali în anii 1388—1390, iar în anii 1390—1404 se află sub oblăduirea lui Mircea, ca ban regal de Severin, cetatea însăși a Severinului fiind românească începînd din 1390 cel mai tîrziu.

Cît privește Amlășul, ori, mai bine zis, voievodatele satești Rășinari și Almaș, cnezatul Săliștei și alte cîteva sate din teritoriul urban sibian, acestea reprezentînd ceea ce în documente se numește Zaplanina (părțile de peste munte), cedate lui Vlaicu în 1366 și confiscate în 1369, erau supuse lui Dan la 1383, revenind, după moartea episcopului de Alba ce le cîtoprise (1383—1385), sub autoritatea valahă (1389)⁸¹. Pe de altă parte, nu trebuie să credem că o asemenea stăpînire muntenească peste hotarul alpin, în părțile Sibiului, uneori stînjinită de

⁶⁸ *Ibidem*, p. 128.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 119.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 109—110.

⁷¹ *Ibidem*, (loco citato).

⁷² Hurmuzaki, I, 2, nr. 267.

⁷³ *Ibidem*, nr. 283, p. 240—241 și nr. 290, p. 347, cu transcriere la cetatea Orșovei în 1419 și o confirmare a lui Sigismund din 1421. La 28 martie 1391 Perenyi se afla la Maksonđ, în Banatul sîrbesc (Hurmuzaki, I, 2, nr. 279, p. 339, identificare C. Feneșan).

⁷⁴ Hurmuzaki, I, 2, nr. 291, p. 348—350 (sau a ținutului Poreč).

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 292—293, p. 350—351.

⁷⁶ P. Engel, *op. cit.*, p. 109—110.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 114.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 115.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 127.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 158.

⁸¹ Vezi articolul nostru. *Observations sur l'Epoque de Vlad Tepeș, II*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 17 (1978), p. 313—326, p. 317—318. Literatura mai veche privind Amlășul cuprinde atîtea date greșite, încît este mai bine să fie lăsată deoparte cu totul.

pretențiile magnaților ardeleni, alteori contestată de către stăpînii Transilvaniei, ar fi însemnat o administrare propriu-zisă. Dimpotrivă, știrile de care dispunem pentru secolul al XIV-lea, din care cea mai veche este cea de la 1383, nu vorbesc decît despre arbitraje juridice tradiționale și acte simbolice de solidaritate, ca și în alte ținuturi de autonomie românească din Banat și Transilvania; aceasta în vreme ce administrația cetății Bologa, de pildă, cedată ca feudă lui Mircea vodă de către Sigismund la 1399—1410⁸², este un domeniu real, iar Făgărașul, stăpînit și împărțit de voievozii români la 1372 și unde după 1377 regele clădește niște cetăți de strajă la Bran și Piatra Craiului, este cîrmuit efectiv de domnitor, ce atribuie moșii, conferă privilegiu și confirmă tranzacții, începînd cu anul 1390⁸³.

Chestiunea „părților tătărești“, ori, mai bine zis, a ținuturilor dinspre părțile tătărești, este, la rîndul ei, destul de obscură. Legenda medievală a descălecatului prin întemeiere și colonizare treptată, ceea ce corespunde de fapt numai lățirii stăpînirii marelui voievod de la Cîmpulung și Argeș asupra unei țări dens populate și cîrmuite în felurite chipuri și pînă la el, continuă astfel să păstreze destui aderenți. Citind astfel, spre pildă, în *Letopisețul cantacuzinesc*⁸⁴, „Iar noroade ce pogorise cu dînsul (Radu Negru adică *n.n.*), unii s-au dat pre supt podgorie, ajungînd pînă în apa Siretului și pînă la Brăila, iar alții s-au tins în jos, peste tot locul, de au făcut orașă și sate pînă în marginea Dunării și pînă în Olt“, remarcăm același orizont la D. Onciul⁸⁵, M. Holban⁸⁶ și alții care le-au urmat pînă astăzi. Argumentul folosit este mai cu seamă unul de probabilitate, și anume acela că asemenea „părți tătărești“ sînt, ipotetic, cele pomenite în privilegiul comercial al regelui ungar, de la 1358, pentru negustorii brașoveni, cu referire la drumurile Brăilei dintre Prahova și Siret, așadar înaintea de fixarea definitivă a hotarului cu Moldova pe Milcov (ori, mai bine zis, pe Buzău) la 1400. Fapt este însă, așa cum observăm deja la 1938 P. P. Panaitescu⁸⁷, că acest privilegiu este confirmat literal la 7 martie 1395, la Brașov, de către Sigismund, atunci cînd Mircea însuși se afla în oraș. Or, este cu totul evident, susține Panaitescu, că la acea vreme ținuturile în chestiune erau, de mai mult timp, sub cîrmuire muntească. Lucru adevărat, adăugăm noi, numai că, dacă, așa cum se socotea mai de mult (și este evident) ca Mircea să se fi aflat atunci la Brașov mai degrabă ca solicitant decît ca partener al regelui, nu este de fel cu neputință ca asemenea confirmare, cerută și plătită după cuviință, să fi fost dată anume în acești termeni nefavorabili pentru Țara Românească, la fel cu alte privilegii cumpărate atunci de sași de la Sigismund. În sensul punctului nostru de vedere pot fi amintite și considerațiile lui Răzvan Theodorescu privind recunoașterea de către Mircea, silit de împrejurări, a pretențiilor lui Sigismund asupra Dunării de Jos⁸⁸. Oricum ar sta lucrurile, însă, numai invocarea acestui privilegiu de la 1358 este cu totul insuficientă pentru a fundamenta identificarea întregului Bărăgan cu părțile tătărești, identificare pe care o contrazic, de altfel, celelalte surse de care dispunem. Nu-i vorbă, avem aici de a face numai cu o ipoteză, dar vechimea ei respectabilă și menținerea sa tenace pînă în vremea noastră⁸⁹

⁸² P. Engel, *op. cit.*, p. 148.

⁸³ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 4, 5, 11, 12, 13, 15, 18, 23.

⁸⁴ *Istoria Țării Românești 1290—1690*, ed. C. Grecescu, D. Simonescu, București, 1960, p. 2.

⁸⁵ *Mircea cel Mare și Alexandru cel Bun*, curs universitar, București, 1926, și *Istoria românilor în sec. XIV—XV*, curs universitar, 1909—1910, p. 408—412.

⁸⁶ *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină. Problema stăpînirii efective a Severinului și a suzeranității în legătură cu drumul Brăilei*, în „Studii. Revistă de istorie“, 15 (1962), 2, p. 338—342.

⁸⁷ *Mircea cel Bătrîn și suzeranitatea ungurească*, în „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice“, seria 3, 20 (1938), p. 61—81.

⁸⁸ *Itinerarii medievale*, București, 1979, p. 145—149.

ne îndreptătesc să îndemnăm explicit la abandonarea ei atita vreme cit nu dispunem măcar de un singur alt argument în favoarea sa.

După toate probabilitățile, părțile de răsărit ale Țării Românești erau și ele tot ale voievodului, ca stăpînitor al Silistrei, deși ținutul de la gura Ialomitei apare în brisoave abia de pe la 1412 înaintea⁹⁰. Fapt esențial, în cel mai vechi document ce le pomenește (nedatat)⁹¹, Mircea se intitulează „stăpînitor al Silistrei”, dar la 1421, cînd Praznaglava întărește Coziei bătălie din lunca Dunării, inclusiv cele de pe brațul Borcea⁹², călugării au socotit folositor să adauge în porunca de scutire a lui Mircea vodă pe „chefalia Dîrstorului, cine va fi”⁹³, ceea ce arată că și după căderea definitivă a Silistrei sub turci, la 1417, localnicii continuau să păstreze puncte de reazem în stînga fluviului, inclusiv pe brațul Borcea, hotarul pe firul apei statornicindu-se abia de la 1421.

Cît privește hotarul cu Moldova, care pe sub munte se întindea de-a lungul rîului Buzău, cel puțin de la 1400 înainte⁹⁴, îl aflăm într-o confirmare a daniei „fratelui” lui Mircea, Staico, de care am mai vorbit, nedată, dar alcătuită probabil abia la începutul secolului al XV-lea, pare-se în 1412⁹⁵. La acea dată părțile tătărăști trebuie să fi reprezentat litoralul basarabean, de la gurile Dunării la limanul Nistrului, stăpînit la 1386 de către Costea vodă, iar în 1391 de către alt voievod moldovean, Roman, Alexandru cel Bun abia dobîndind și Cetatea Albă la 1401—1402. Ipoteza stăpînirii de către Mircea a unei fișii înguste de teren în lunca Dunării, de la vărsarea Siretului în Prut și pînă la cea a brațului Chilia în mare, este, în sine, foarte plauzibilă, titlul înșuși al Podunaviei, asupra căruia vom mai reveni, avînd acest sens. Propusă de Ilie Minea și apărută de unii istorici mai noi, între care B. T. Cîmpina și, mai de curînd, Constantin Cîhodaru (1982)⁹⁶, ea rămîne însă să fie fundamentată prin argumente geografice și istorice sigure. Așezarea cuceririi acestei Podunavii basarabene la 1367—1388, în dauna voievodului Țării de Jos, Costea, de către Mircea împreună cu Roman Mușat, rămas pare-se singur stăpînitor acolo abia de la 1391 înainte, nu este însă posibilă, în lipsa unui argument oarecare.

(Va urma)

R É S U M É

A l'Ouest et au Nord, la frontière valaque avec le Royaume de Hongrie, tracée en 1406 et 1420, épousait en 1386 la ligne de faite, depuis les Portes de Fer jusqu'au col de Vulcan ; ensuite, elle était celle des petits fiefs alpins de la comté de Sibiu et le cours de l'Aluta (Olt), des gorges de Turnu Roșu au défilé du Baraolt et suivait derechef la ligne de partage des eaux dans le massif de Piatra Craiului (Königstein) et les Carpathes jusqu'au col de Buzău. Le cours du Buzău séparait depuis 1400 la Valachie de la Moldavie, dont la frontière commune comprenait après 1391 le Bas Danube, de Brăila à l'embouchure de Chilia. Après 1390,

⁹⁰ De pildă la A. Ghiață, *op. cit.*, p. 47.

⁹¹ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 28.

⁹² Alte date propuse sînt 1387 (T. Cipariu), 1392—1394 (Stoica Nicolaescu), 1402—1408 (A. Sacerdoțeanu), 1403 (P. P. Panaitescu), 1404—1406 (D. Mioc), 1406 (B. T. Cîmpina), 1406—1415 (I. Minea), 1412/1413—1415 (R. Constantinescu).

⁹³ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 48—49.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 64 nota.

⁹⁵ Vezi C. Cîhodaru, *Formarea hotarului dintre Moldova și Țara Românească*, în *Stat, societate, națiune*, Cluj-Napoca, 1982, p. 80—92.

⁹⁶ *Documenta Romaniae Historica*, B, I, nr. 34, cu data ipotetică 1407—1418. Alte date propuse sînt 1404—1418 (B. T. Cîmpina) ; 1408—1418 (P. P. Panaitescu) ; 1414—1415 (St. Nicolaescu).

⁹⁶ *Op. cit.*

les Valaques contrôlaient également les montagnes et les châteaux forts du Banat alpin, avec la cité éponyme du Séverin. Au Sud, la frontière avec l'empire de Vidin dépassait la vallée du Danube, dont elle suivait le cours dans la plaine alluvionnaire, des Portes de Fer à Nicopolis, jusqu'en 1396. Enfin, l'Est de la plaine valaque et les marais de Borcea, gouvernés directement par le prince après 1408 ou 1412, gardaient toujours des points d'attache avec la cité de Silistrie, dont le prévôt conservait encore, de 1417 à 1421, des droits de péage dans la contrée.

PRÉCIS

Wallachia's Hungarian frontier stretched in 1386 along the Carpathian watershed, from the Iron Gates to the Vulcan Pass, being set up definitely in 1406 and 1420. It included afterwards the small Alpine demesnes of the Sibiu County, and followed the flow of the river Olt, from Turnu Roșu to the straits of Baraolt. Once more, it followed the divide in the Carpathians, between Königstein (Piatra Craiului) Mountains and the Buzău Pass. The Buzău stream separated Wallachia and Moldavia from 1400 on. After 1391 their common frontier joined the Danube, from Brăila down to the mouth of Chilia. After 1390 the Wallachians controlled Banat's mountains and castles, with the city of Severin. Southwards, up to 1396 the Danubian frontier with the Empire of Vidin passed beyond the river, between the Iron Gates and Nicopolis. Eastwards, the Silistra citizens, submitted to the Wallachian sway after 1388 and 1408, kept hold some beach heads on both sides of the Borcea branch of the Danube, between 1417 and 1421, but the eastern plains of Wallachia, left-side of the river, were already under prince's rule after 1408 or 1412.